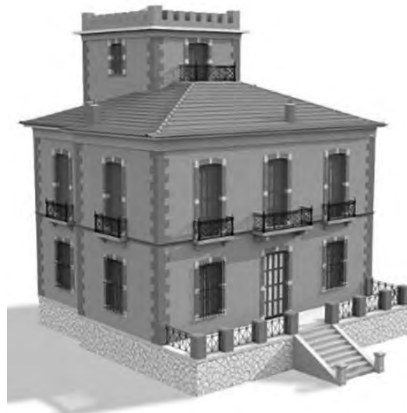


Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΟΚΟΠΟΥ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ

Ένα από τά πλέον έμβληματικά κτίσματα τής Λάρισας, τό όποιο κατόρθωσε νά διασωθει από τίς διάφορες θεομηνίες καί τίς πολεμικές συγκρούσεις πού γνώρισε ή πόλη μας κατά τή διάρκεια του 20ου αιώνα, είναι ό Πύργος του Χαροκόπου. Γνωστός στους Λαρισαίους, μικρούς καί μεγάλους, βρίσκεται στην έξοδο τής πόλης πρós τήν Γιάννουλη καί τό κουφάρι του στέκεται σήμερα σάν αποδυναμωμένος φρουρός στις έσχατιές τής Λάρισας. Ίδιοκτίτης του υπήρξε ό γνωστός έθνικός ευεργέτης Παναγής Χαροκόπος.



Ίδεαλιστική απεικόνιση
του Πύργου του Χαροκόπου.

Η οικόγένεια Χαροκόπου έχει τίς ρίζες της στην Κεφαλονιά καί γενάρχης της ήταν ό Σπυριδών Μαυροκέφαλος, ό όποιος έζησε τόν 16ο αιώνα. Από τόν γιό του Γεράσιμο, ένα άτομο χαρούμενο, ευχάριστο καί έπιρρεπές στα γλέντια, τόν όποιο οί κάτοικοι του νησιού του προσήψαν τήν προσωnumία «Χαροκόπος», μεταβλήθηκε τό επίθετό τους, τό όποιο διατηρήθηκε έκτοτε καί στους απογόνους του. Ό Παναγής Χαροκόπος (1835-1911) φαίνεται ήταν ό πιο διάσημος απ' όλη τήν παλιά αυτή οικόγένεια. Γεννήθηκε στο χωριό Πλαγιά τής Κεφαλονιάς. Ήταν ό πρώτος από τούς όκτώ γιούς του Απόστολου Χαροκόπου. Σέ νεαρή ηλικία ξετιεύτηκε, μέ τήν φιλοδοξία νά αποκτήσει χρήματα, όπως συνέβαινε καί σέ πολλούς Έλληνες αυτής τής χρονικής περιόδου. Αρχικά, βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη, αλλά μετά από μικρό χρονικό διάστημα

ἐγκαταστάθηκε στό Βουκουρέστι, ὅπου ἀσχολήθηκε μέ τό ἐμπόριο σιτηρῶν. Φαίνεται ὅτι ἀπό τό ἐμπόριο αὐτό κέρδισε ἀρκετά χρήματα καί ἔτσι, ἀπό τό 1869, ἐπεξέτεινε τίς δραστηριότητές του καί στήν ἐκμετάλλευση ἐνοικιασμένων γεωργικῶν κτημάτων. Διέμενε στό Ροζέτσι, ἕναν οἰκισμό κοντά στόν Δούναβη, γιατί ὁ ὑδάτινος δρόμος τοῦ πρόσφερε εὐκόλη ἐμπορική διαμετακομιστική δυνατότητα. Μετά ἀπό λίγο καιρό προσκάλεσε στή Ρουμανία καί τούς ἀδελφούς του Ἰωάννη, Σπυρίδωνα καί Νικόλαο, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονταν κάτω ἀπό τήν καθοδήγησή του. Στή Ρουμανία ἐφάρμοσε νέες καλλιεργητικές μεθόδους, οἱ ὁποῖες ἐκτός ἀπό πολλά χρήματα, τοῦ ἀπέφεραν καί τή φήμη προηγμένου καλλιεργητῆ. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά προσκληθεῖ ἀπό τήν βασιλική οἰκογένεια τῆς Ρουμανίας, ἡ ὁποία τοῦ ἀνέθεσε τήν καλλιέργεια χιλιάδων στρεμμάτων, στά ὁποῖα μέ τή μεσολάβησή του αὐξήσε σημαντικά τήν παραγωγή τους. Ἡ συμβολή του αὐτή στήν ἀνάπτυξη τῆς ρουμανικῆς γεωργίας ἀνταμείφθηκε μέ εἰδικό παράσημο, πού τοῦ ἀπένευμε ἡ χώρα πού τόν φιλοξενούσε.

Μετά τήν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας στό Ἑλληνικό Βασίλειο, ὁ Παναγῆς Χαροκόπος ἐγκαταστάθηκε στήν Ἑλλάδα καί, ἀκολουθώντας τό παράδειγμα πολλῶν Ἑλλήνων κεφαλαιούχων τῆς διασποράς, ἀγόρασε τεράστιες ἐκτάσεις ἀπό τούς Ὀθωμανούς, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειπαν τά θεσσαλικά ἐδάφη. Λέγεται ὅτι τό 1899 ἀγόρασε στήν περιοχή μας 80.000 στρέμματα τουρκικά τσιφλίκια. Ἀπό αὐτά τά 14.500 ἦταν στήν περιοχή τῆς Γιάννουλης καί τά ἀγόρασε ἀπό τόν μπέη Οὔσαμπαντίν καί τήν ἀδελφή του. Καί στίς γαιοκτησίες αὐτές ἐφάρμοσε ὅσες γνώσεις ἀπέκτησε ἀπό τήν πείρα του στή Ρουμανία, μέ τή χρήση νέων καλλιιεργειῶν καί τήν ἐφαρμογή νέων μεθόδων. Διέμενε μόνιμα στήν Ἀθήνα καί ἡ πρώτη του κατοικία στήν πρωτεύουσα ἦταν ἕνα νεοκλασικό κτήριο τό ὁποῖο σήμερα στεγάζει τό Μουσεῖο Μπενάκη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βασ. Σοφίας.

Τό ἔτος 1902 ὁ Παναγῆς Χαροκόπος, ἄρχισε τήν ἀνοικοδόμησι τοῦ «Πύργου» στό κτῆμα τῆς Γιάννουλης, σέ σχέδια τοῦ συμπατριώτη του Κεφαλλονίτη Ἀναστασίου Μεταξᾶ, διάσημου τήν ἐποχή ἐκείνη ἀρχιτέκτονα. Τόν ἴδιο ἐπέλεξε καί γιά τά ἄλλα κτήρια πού οἰκοδόμησε στήν Ἀθήνα. Τό σχέδιο τοῦ Πύργου εἶναι ἐπιηρεασμένο ἀπό τά ἀρχιτεκτονικά ρεύματα πού ἐπικρατοῦσαν στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα στή χώρα, στό ὁποῖο ὅμως προστέθηκαν καί ἄλλα διακοσμητικά στοιχεῖα, ὅπως π.χ. οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι, τά ὁποῖα προσδίδουν στό ἐπιβλητικό γιά τήν ἐποχή του κτήριο ἕναν ἀγροτικό χαρακτήρα. Ὁ Πύργος τοῦ Χαροκόπου, ὅπως εἶναι γνωστός στήν περιοχή, εἶναι ἕνα γερό πετρόκτιστο κτήριο, κτισμένο στό κέντρο μιᾶς τεράστιας ἐκτασης. Ἀποτελεῖται ἀπό ἡμικύκλιο καί δύο

ὀρόφους. Στή στέγη του ἐξέχει ὑπερῶο στεφανωμένο μέ φρουριακές ἐπάλξεις καί μέ ἀπέραντη θέα στή γύρω περιοχή. Ὁ Παναγῆς Χαροκόπος εἶχε ἐπιλέξει νά βρίσκεται τό γραφεῖο του σ' αὐτό τό ψηλότερο σημεῖο τοῦ Πύργου. Ἀπό τή θέση αὐτή εἶχε προσωπική ἐποπτεία στίς ἀπέραντες ἰδιοκτησίες του.

Στό ἰσόγειο, ἰσχυρές σιδεριές προστάτευαν τά μεγάλα παράθυρα. Στήν προσοψη τοῦ πύργου ὑπάρχει καί σήμερα μιά μαρμαρίνη κλίμακα μέ ἑννέα σκαλοπάτια, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στοῦ ὑπερυψωμένου ἰσόγειο καί μέσῳ τῆς κυρίας εἰσόδου εἰσερχόταν ὁ ἐπισκέπτης σέ ἓνα τεράστιο σαλόνι. Στόν ἐπάνω ὄροφο ὑπῆρχαν τά ὑπνοδωμάτια. Ἐξωτερικά ὁ Πύργος διέθετε στόν ἐπάνω ὄροφο στενά μπαλκόνια, μέ μαρμαρίνα φουρούσια καί ὠραίες σιδεριές. Τό σπίτι ἦταν πλουτισμένο ἐσωτερικά μέ παλιά, βαριά καί λεπτοδουλεμένα ἔπιπλα, πολλά ἀπό τά ὁποῖα εἶχε φέρει ὁ Παναγῆς Χαροκόπος ἀπό τή Ρουμανία. Περιφερειακά καί σέ κάποια ἀπόσταση ἀπό τόν πύργο ἦταν κτισμένοι πολλοί ἰσόγειοι βοηθητικοί χώροι, οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρετοῦσαν τούς ἰδιοκτῆτες, τό ὑπηρετικό προσωπικό καί τά «ζωντανά».

Μεγάλη ἐντύπωση προξενοῦσε στούς περαστικούς ἓνας ψηλός στρογγυλός δείκτης (ἀνεμοδείκτης), ὁ ὁποῖος βρισκόταν στήν εἴσοδο τοῦ τεράστιου χώρου πού περιέβαλλε τόν πύργο. Ὁ δίσκος μέ τά μεταλλικά πτερύγια, καθῶς ὁ ἀνεμος τά περιέστρεφε, ἔδινε κίνηση σέ μιά μεταλλική φτερωτή, ἡ ὁποία ἦταν προσαρμοσμένη σέ πέτρινη βάση πάνω ἀπό πηγάδι. Ὁ μηχανισμός αὐτός ἀντλοῦσε νερό ἀπό τό πηγάδι γιά τίς ἀνάγκες τοῦ πύργου. Οἱ κάτοικοι τῆς Γιάννουλης τό ὀνόμαζαν «Ανεμόμυλο». Σύμφωνα μέ ἀνθρώπους τῆς περιοχῆς, τά μεταλλικά πτερύγια ὑπάρχουν σήμερα δίπλα ἀπό τό πηγάδι, ὅμως ἡ ἀναρχή βλάβη στήν αὐτή ἀφανίζει μέ τόν χρόνο.

Ὁ Παναγῆς Χαροκόπος ἦταν ἀνθρώπος δραστήριος καί διορατικός, μέ τό



Ὁ ἀνεμοδείκτης στό κτῆμα τοῦ Χαροκόπου στή Λάρισα, ὅπως ἦταν πρὶν ἐξαφανισθεῖ. Μεταπολεμική φωτογραφία.

βλέμμα στραμμένο στο μέλλον. Θεωρείται ο πρώτος που έφερε στην Ελλάδα τό μηχανικό ἄροτρο καί τίν ἁλωνιστική μηχανή. Προσπαθοῦσε νά ἐκπαιδεύσει τούς ἐργάτες του στίς νέες τεχνικές καλλιέργειες καί ἵδρυσε Γεωργική Σχολή στή Φάρσαλα. Λίγα χρόνια ἀργότερα (1908), ὅπως ξέρουμε, ἄρχισε νά κτίζεται στή Λάρισα καί ἡ Ἀβερῶφειος Γεωργική Σχολή. Ἦταν ἡ περίοδος ὅπου ἡ χώρα ἐπένδυε στήν ἀγροτική παραγωγή, καθὼς εἶχαν ἀρχίσει οἱ παραχωρήσεις ἐκτάσεων ἀπό τούς μεγαλοκτηματίες σέ ἀκτίμινες καλλιερηγτές.

Ἀπό τήν πρώτη στιγμή ὁ Παναγῆς Χαροκόπος ἔδωσε ἄμεσα δείγματα συγχρωτισμοῦ μέ ἄτομα τῆς λαρισαϊκῆς κοινωνίας. Ὑπῆρξε μεταξύ τῶν ιδρυτῶν τοῦ Μουσικοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου Λαρίσης καί στίς πρώτες ἀρχαιερείες πού πραγματοποιήθηκαν στίς 2 Φεβρουαρίου 1901 μέ τήν παρουσία 88 μελῶν, ἐκλέχθηκε πρόεδρος¹.

Διοργάνωνε στόν Πύργο του συγκεντρώσεις συγγενῶν καί φίλων, ἔδινε δεξιώσεις καί προσκαλοῦσε σημαντικές προσωπικότητες ὅταν ἐπισκεπτόταν τή Λάρισα. Μεταξύ αὐτῶν καί τόν Ἐλευθέριο Βενιζέλο². Ὑπῆρξε ἀπό τήν πρώτη στιγμή θαυμαστής τῶν ιδεῶν τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ καί τό 1911 ἐκλέχθηκε βουλευτής Ἀττικοβοιωτίας μέ τό κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Ὅμως ἡ θητεία του στό Ἑλληνικό Κοινοβούλιο ὑπῆρξε σύντομη, ἀφοῦ στή τέλη τοῦ ἴδιου ἔτους ὁ Παναγῆς ἀπεβίωσε σέ ἡλικία 76 ἐτῶν. Παρέμεινε ἄγαμος καί μέ τή διαθήκη του ἄφησε ὡς κληρονόμους τόν μικρότερο ἀδελφό του Σπυρίδωνα (Σπύρο) καί τά τρία τέκνα τοῦ τελευταίου, τούς Εὐανθία (Ἐβαν), Σπύρο καί Παναγῆ τόν νεότερο.

– Ὁ κατά πολύ μικρότερος ἀδελφός τοῦ Παναγῆ Χαροκόπου, Σπύρος, ὁ ὁποῖος ἀγαποῦσε καί ἐκεῖνος τήν γεωργία, βρέθηκε κάποια στιγμή μέ τόν Παναγῆ στή Ρουμανία καί μετά τήν ἐγκατάστασί τους στήν Ελλάδα παρακολουθοῦσε ἀπό κοντά τήν καλλιέργεια τῶν κτημάτων του, ἰδιαίτερα ὅταν ὁ

¹ Γιά τήν ἐκλογή ὡς προέδρου τοῦ Παναγῆ Χαροκόπου, ἡ τοπική ἐφημερίδα «Ὀλυμπος» ἔγραφε ὅτι: «...δέν ὑπῆρξε μόνον θετικῶς ἐπωφελής, ἀλλά καί ἀρνητικῶς οὐχί ἀζημία, καθ' ὃ προλαβοῦσα τάς μεταξύ τῶν μελῶν ἀναποδράστους ἐριδας περί τῆς καταλήψεως τοῦ προεδρικοῦ θώκου, διότι ἡ φιλαρχία εἶναι ἐμφυτος εἰς τόν Ἕλληνα».

² Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, κατά τήν προεκλογική του ἐκστρατεία γιά τίς ἐκλογές τῆς 28ης Νοεμβρίου 1910, πέρασε καί ἀπό τή Λάρισα καί στίς 14 Νοεμβρίου ἐκφώνησε ἕναν ἱστορικό λόγο ἀπό τόν ἐξώστη τῆς Λέσχης Ἀσλάνη, ἡ ὁποία στεγαζόταν στόν ὄροφο τοῦ μεγάρου τοῦ Μεχμέτ Χατζημέτο (σήμερα στή θέση αὐτή βρίσκεται ἡ Λέσχη Ἀξιοματικῶν Φρουρᾶς Λαρίσης). Ὁ Βενιζέλος κατά τήν παραμονή του στήν πόλη μας τόν Νοέμβριο τοῦ 1910 λέγεται ὅτι φιλοξενήθηκε στόν Πύργο τοῦ Χαροκόπου.

Παναγής βρισκόταν στην Αθήνα. Μετά τον θάνατο του τελευταίου (1911), συνέχισε τό ἔργο του. Κατά τό 1930 ἔπειτα ἀπό ἀπόφαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου μέ δήμαρχο τόν Μιχαήλ Σάπκα, ὁ δῆμος ἀγόρασε ἀπό τόν Σπύρο Χαροκόπο μιά ἔκταση 10 στρεμμάτων γιά νά κτίσει ἔξω ἀπό τήν πόλη τό Φθισιατρεῖο, παράρτημα τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου Λάρισας³.

Ἕνας ἀκόμη ἀδελφός τοῦ Παναγῆ καί τοῦ Σπύρου Χαροκόπου μᾶς εἶναι γνωστός. Ἦταν ὁ Γεράσιμος, ὁ ὁποῖος σπούδασε γεωπονία στό Βέλγιο καί δέν εἶχε σχέσεις μέ τή Λάρισα.

Ἡ ζωή τῶν κληρονόμων τοῦ Σπύρου Χαροκόπου δέν ἀκολούθησε τούς δικούς του ρυθμούς. Αὐτοί ταξίδευαν τακτικά στό ἔξωτερικό, διατηροῦσαν σχέσεις μέ κοσμικούς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν καί τοῦ ἔξωτερικοῦ καί ὅταν ἡ ἀνάγκη τό ἐπέβαλε ἔρχονταν στή Λάρισα, συνοδευόμενοι καί ἀπό ἐπώνυμους φίλους.

– Ἡ Εὐανθία (Ἐβαν) εἶχε ἀναπτύξει στενές φιλίες μέ διάσχιες προσωπικότητες. Πολυταξιδεμένη καί ἀνέμελη, εἶχε στενές σχέσεις καί μέ τήν βασιλική οἰκογένεια τῆς Ἑλλάδος. Παντρεύτηκε τόν πολιτικό Θεοτόκη καί ἀργότερα σέ δεύτερο γάμο τον Πετρούτση. Τραυματίστηκε θανάσιμα τό 1980 σέ αὐτοκινητικό δυστύχημα, ὅταν μέ τό αὐτοκίνητό της ἐπέστρεψε ἀπό τό Σαῖν Μόριτς, ὅπου εἶχε πάει γιά χειμερινές διακοπές καί γιά σκί.

– Ὁ Σπύρος Σπύρου Χαροκόπος γεννήθηκε στήν Αθήνα τό 1910 καί πέθανε στή Ζυρίχη τό 1976. Σπούδασε ἀρχιτεκτονική καί Καλές Τέχνες στό Καίμπριτζ. Ἀπό νεαρή ἡλικία εἶχε ἀρχίσει νά συλλέγει εἰκόνες τῆς κρητικοεπτανησιακῆς σχολῆς. Ἡ πολύτιμη συλλογή του μετά θάνατον δωρήθηκε ἀπό τήν ἀδελφή του Ἐβαν Πετρούτση στήν Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη στό Ἀργοστόλι, ὅπου ἐκτίθεται. Ἔγινε περισσότερο γνωστός ἀπό τήν ὁλόσωμη προσωπογραφία του σέ καθιστή πόζα, μέ θερινή στολή τῆς ἀεροπορίας, πού φιλοτέχνησε ὁ Γιάννης Τσαρούχης.

– Ἡ διαδρομή τοῦ Παναγῆ Χαροκόπου τοῦ νεώτερου εἶναι λίγο-πολύ γνωστή. Ἐρωτεύθηκε τήν μικρή Ἀμαλία-Μελίνα Μερκούρη⁴ καί στεφανώθηκαν κρυφά τό 1939, χωρίς τή συγκατάθεση τῆς οἰκογένειάς της, σ' ἓνα χωριό κοντά

³ Στή θέση αὐτή μεταπολεμικά στεγάστηκε ἡ Παιδόπολη Θηλέων Λαρίσης «Ἅγιος Παῦλος», ἐνῶ σήμερα στεγάζεται ἡ Θεραπευτική Κοινότητα «Ἐξοδος».

⁴ Ἡ Ἀμαλία-Μελίνα Μερκούρη (Αθήνα 1920-Νέα Ὑόρκη 1994) γόνος πολιτικῆς οἰκογένειας, γνώρισε σέ μικρή ἡλικία (1939) καί παντρεύτηκε τόν ἀνεψιό τοῦ Παναγῆ Χαροκόπου, τόν νεώτερο Παναγῆ. Χώρισαν τό 1953. Ὅμως ἡ παρουσία της στούς χώρους τοῦ Πύργου, ὅταν ἔρχονταν στή Λάρισα, ἡ καλοσύνη καί ἡ προσίнеιά της μένον ἄντα ζωντανά στήν περιοχί.

στήν Καλαμιάτα. Ός τό 1953 ή Μελίνα περνούσε όρισμένα χρονικά διαστήματα στό κτήμα τής Γιάννουλης, άν και ό γάμος της είχε άτονήσει. Υπάρχουν μεγάλης ήλικίας άνθρωποι στή Γιάννουλη οί όποιοι τί θυμούνται νά κυκλοφορεί πάνω σέ άσπρο άλογο και νά απολαμβάνει τίς έξορμήσεις της στόν θεσσαλικό κάμφο. Τό 1953 χώρισαν και ό Παναγής έρωτεύθηκε τί Στάρ Έλλάς Ντέπυ Μαρτίνη. Υπήρξε ό κληρονόμος του Πύργου του Χαροκόπου. Ό Παναγής ό νεώτερος άπεβίωσε τό 1969.

Κατά τί γερμανική Κατοχή ό Πύργος Χαροκόπου είχε έπιταχθεί για νά εγκαταστήσει τό γραφείο του ό Γερμανός διοικητής τής Λάρισας μέ τό έπιτελείο του. Οί παλιοί θυμούνται ότι στό κτήριο είχαν εγκατασταθεί άντιαεροπορικά πυροβόλα, τά όποία ειδοποιούσαν μέ τρείς βολές τά γερμανικά στρατεύματα για έπικείμενη έλευση συμμαχικών αεροπορικών βομβαρδιστικών.

Τό 1964 ό Παναγής Χαροκόπος ό νεώτερος υίοθέτησε τόν Γιώργο Χαροκόπο, γιό του πρώτου εξαδέλφου του, αφού ό ίδιος δέν είχε αποκτήσει απογόνους. Του άνέθεσε τίν έπιμέλεια του κτήματος και μέ τόν θάνατό του τό 1969 τόν κληρονόμησε.

Τό 1988 τό κονάκι, όπως τό ονόμαζαν οί κληρονόμοι του Παναγή Χαροκόπου, κρίθηκε διατηρητέο από τίν ύπουργό Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη, πού –όπως είδαμε– τό είχε κατοικήσει για κάποιο διάστημα, χωρίς όμως νά φροντίσει για τίν συντήρησή του, όσο ήταν άρμόδια ύπουργός.

Πρό έτών τό κτίσμα μέ τόν περιβάλλοντα χώρο αγοράσθηκε από συμπολίτες μας έπιχειρηματίες και έτσι ή δυναστεία του μεγάλου Παναγή Χαροκόπου είχε ένα οδυνηρό τέλος. Όσο για τόν Πύργο; Αυτός λόγω τής ισχυρής κατασκευής του μπόρεσε νά ξεπεράσει τίς κακουχίες των διαδοχικών σεισμών και τής κατοχής. Φαίνεται όμως ότι δέν πρόκειται πλέον νά έπιβιώσει για πολύ από τίς φθορές πού συσσωρεύουν ή εγκατάλειψη, ό χρόνος και ή κρατική αδιαφορία, όποτε οδηγείται τεχνηέντως στην αυτοκαταστροφή.